

Kommunisterna och vinterkriget

Utdrag ur Alf Johansson, *Finlands sak* (Stockholm 1973)

Redaktionell anmärkning

Åtskilliga av de texter – tidningsartiklar och uttalanden från det svenska kommunistpartiet, sovjetregeringen eller Komintern – som citeras nedan finns publicerade i sin helhet på marxistarkivet, i följande samlingar:

[Kommunisterna och Andra världskriget 1939-40](#) (artiklar, tal m m, främst från *Ny Dag*)

[Komintern om världskriget 1939-41](#) (dokument och tal)

Andra citerade texter som finns på marxistarkivet anges i noterna.

Inledning

Det ryska angreppet på Finland skapade en nationell enighet i Sverige som fick sitt främsta uttryck i samlingsregeringen. I en, som man uppfattade det, tid av nationell kris, sköt de demokratiska partierna mellanliggande stridigheter åt sidan för att gemensamt kunna möta det allvarliga läget. De motsättningar och spänningar som uppstod mellan olika läger kom inte att gälla frågan om Sverige skulle hjälpa Finland utan i stället hur det skulle ske och vilka risker Sverige skulle ta i sin strävan att bistå Finland.

Den enda partibildning som stod utanför och i radikal motsättning till denna nationella enighet var kommunistpartiet. Kommunistpartiet kom att utgöra det enda oppositionspartiet, sedan de demokratiska partierna slutit sig samman i Finlandsfrågans tecken. Partiet förmådde dock aldrig på ett aktivt sätt utnyttja denna oppositionsställning. I stället fick partiet genomgå en av sina svåraste kriser under vinterkriget, då det utsattes för det vredgade trycket från en enig, moraliskt indignerad opinion. Kommunisterna kom att bli mer isolerade och utanför än någonsin i svensk politik och opinion, och några möjligheter att driva en aktiv oppositionspolitik fanns inte. De tvingades uppleva hur deras främsta utrikespolitiska tillgodohavande, Sovjetunionens rykte som antifascismens och den kollektiva säkerhetens främsta apostel vilket skänkt det förståelse och sympati långt in i de socialdemokratiska leden, bokstavligt talat förflyktigades över en natt. Under vinterkriget fick det kommunistiska partiet spela rollen av strykhund. Kommunisterna utsattes för trakasserier och förföljelser. Deras representanter i fackföreningarna kastades ut och man fick vidkännas en kraftig minskning i sitt medlemsantal.¹

Den upprörda svenska opinionen kom i kommunisterna att se inte bara potentiella landsförrädare utan även representanter för det just då så hatade och fruktade Sovjetunionen, och mycket av den vanmäktiga vrede och indignation man kände inför detta lands agerande kom att riktas mot de svenska kommunisterna.

Syftet med föreliggande avsnitt kan sägas vara tvåfaldigt: för det första att genom en beskrivning av den kommunistiska argumentationen bidra till förklaringen av det svenska samhällets häftiga

---

¹ Enligt en undersökning av Bengt Matti skulle kommunisterna i Norrbotten ha förlorat hälften av sitt medlemsantal. Se Å Sparring, *Från Höglund till Hermansson. Om revisionismen i Sveriges kommunistiska parti*, Sthlm 1967, s 171.

reaktion mot det kommunistiska partiet under vinterkriget, för det andra att belysa de kommunistiska reaktionerna i en situation som kom att präglas av ”omvärdering av alla värden”. Hur försökte man bevara kontinuiteten i sin politiska linje? Hur försökte man för sina förvirrade anhängare förklara Moskvapakten och anfallet på Finland. Hur försökte man värja sig inför de ursinniga angreppen från samhällets sida?

Sveriges kommunistiska parti (sektion av Komintern)

Sveriges kommunistiska parti var en del av den kommunistiska världsrörelsen, en sektion av ett större internationellt parti, Kommunistiska Internationalen (Komintern), som i sin tur hade Sovjetunionens stöd bakom sig.

Förhållandet mellan Komintern och dess olika sektioner reglerades främst av två dokument: Lenins 21 teser, som antagits vid Kommunistiska Internationalens 2:a kongress 1920, och stadgarna från den 6:e kongressen 1928.² Den bild som framkommer ur dessa två dokument om förhållandet mellan moderpartiet och dess olika nationella avläggare kan sammanfattas som ett absolut beroendeförhållande. Komintern liksom de nationella kommunistpartierna var uppbyggda enligt den sk demokratiska centralismens princip, vilket skulle innebära att de undre organen valde de övre men att dessa i sin tur hade absolut beslutanderätt nedåt. I realiteten hade dock denna princip på ett tidigt stadium satts ur spel: den reella makten kom att koncentreras till rörelsens översta skikt och detta tillsatte själv de ledande tjänstemännen och kunde genom uteslutning och andra maktmedel kväva all opposition.³

De olika sektionerna var tvungna att utan tveksamhet genomföra de direktiv och riktlinjer som utsändes från Komintern, liksom att kontinuerligt rapportera om sin verksamhet samt insända sammanträdesprotokoll till Kominterns exekutivkommitté.⁴ Medvetandet om att tillhöra en världsomspännande internationell organisation betydde otvivelaktigt mycket för de enskilda medlemmarna i kommunistpartierna, när det gällde att hämta tröst och styrka i med- och motgång. Men samtidigt innebar det ett medvetande om att avsteg från den fastslagna partilinjen innebar risk för utstötning och att en utstötning i sin tur innebar ett slut på möjligheterna till revolutionär aktivitet.⁵ När SKP:s partiledare Sven Linderot förklarade, att SKP:s anslutning till Komintern var ”ett frivilligt beslut”, så var detta inte hela sanningen.⁶ Möjligen skulle man, för att tala ”dialektiskt”, kunna säga att det var en frivillig nödvändighet.

Komintern fungerade som ett organ för Sovjetunionens utrikespolitik. Dess ledare sedan 1935 var formellt bulgaren Georg Dimitrov, känd för sin modiga munhuggning med Göring under riksdagsbrands-rättegången. I verkligheten var det dock Stalin som hade den yttersta beslutanderätten.⁷ De olika sektionernas främsta uppgift var att i alla lägen förklara och försvara Sovjetunionens utrikespolitiska agerande. Alla de olika perioder av vänster- och högerlinjer som Komintern genomgick var direkt sprungna ur förändringar i Sovjetunionens politik. Denna situation var en följd av att Sovjetunionen var det enda land där kommunismen vunnit fotfäste.

² De 21 teserna finns tryckta i T Nerman, *Kommunisterna*, Sthlm 1949, s 65-69. 1928 års stadgar i ibidem s 96-102. [marxistarkivet: [Kommunisterna. Från Komintern till Kominform](#)]

³ Om den demokratiska centralismen se *Sovjetsystem und Demokratische Gesellschaft*, Band I sp 1158, Freiburg 1966. Även Sparring, *Från Höglund till Hermansson*, s 13 f.

⁴ Se §§ 5 och 29 i 1928 års stadga, Nerman, *Kommunisterna*, s 97 och 101. [[Kommunisterna](#)]

⁵ Se Eric Hobsbawm, “Problems of Communist History” i *New Left Review* nr 54 March—April 1969, s 86.

⁶ S Linderot, *Svensk arbetarrörelse i bryningstid*. Tal och skrifter, Sthlm 1949, s 240. [[Kampen för folkets frihet och Sverges oavhängighet](#)]

⁷ Kermit McKenzie, *Comintern and world revolution*, London 1964, s 47.

Sovjetunionen var socialismens ”största landvinning” och varje åtgärd, som var ägnad att stödja Sovjetunionen, stödde därmed också socialismens och världsrevolutionens sak. En antisovjetisk politik blev inte bara en anomali utan skulle ha visat att man inte förmått uppfatta marxism-leninismens principer.⁸ Vilken ideologisk linje, vilken strategi och taktik de olika kommunistpartierna i stort skulle anlägga bestämdes alltså av Komintern. De olika rättrogna kommunistiska skribenternas uppgift blev att förse det ideologiska skelett som levererades av Komintern med kött och blod, hämtat ur den egna nationella fataburen.

Moskvapakten och krigsutbrottet

Före Hitler—Stalinpakten den 23 augusti 1939 var huvudtemat i den kommunistiska propagandan kampen mot fascismen. ”Sveriges land och folk hotas till sin nationella oavhängighet av den tyska fascismen”, hävdade partiledaren Sven Linderot på partiets kongress i april 1939.⁹ Den svenska regeringen förde en undfallenhetspolitik mot nazismen och man krävde därför en utrikespolitisk kursändring: ”det måste vara slut på kapitulationerna för Nazityskland, slut med dräng-tjänsterna åt den europeiska frihetens bödel”, skrev Hilding Hagberg dagarna före pakten.¹⁰ Sverige skulle aktivt understödja Sovjetunionen i dess strävanden att åstadkomma en fredsfrent för att stå emot den fascistiska expansionen och rädda freden. Dessutom ville man på det nordiska planet ha ett försvarsförbund. ”Vi skall aldrig förtröttnas att propagera det nordiska försvarsförbundet”, lovade Sven Linderot.¹¹

I den planerade kampanjen för hösten 1939 skulle just antifascismen utgöra huvudtemat. Förhoppningarna var högt ställda. Målet för kampanjen var att ge Ny Dag 5 000 nya läsare, ungdomsförbundets tidskrift Stormklockan 2 500. Inte mindre än 5 000 nya medlemmar skulle värvas till partiet.¹²

Det finns ingen anledning anta att Hitler—Stalinpakten inte drabbade SKP lika överraskande som övriga kommunistpartier i Europa. Men inte nog med att man inte var informerad i förväg,¹³ under de första dagarna var det inte möjligt att från Moskva erhålla några auktoritativa tolkningar av paktens innebörd.¹⁴ Att detta skapade förvirring är uppenbart.¹⁵

Pakten tolkades som ett förkrossande nederlag för Tyskland, som helt tvingats lägga om sin utrikespolitik, och som en lysande seger för Sovjetunionen. Sovjets fasta fredspolitik hade tvingat Hitler att skicka Ribbentrop på Canossa-vandring till Moskva. ”I Berlin mobiliserar Goebbels sina sista resurser för att klara ut för sina vimmelkantiga nazister och marxhatare det steg man

⁸ Ibidem s 283.

⁹ S Linderot, *Svensk arbetarrörelse i brytningstid*, s 230. [[Kampen för folkets frihet och Sveriges oavhängighet](#)]

¹⁰ *Norrskensflamman* 18.8.39, Befästningsplanen smusslas igenom, av Hilding Hagberg.

¹¹ S Linderot, *Svensk arbetarrörelse i brytningstid*, s 235.

¹² *Norrskensflamman* 21.8.39.

¹³ Ännu den 21.8 rasade *Ny Dag* mot Z Höglund i *Soc dem* som vågat antyda, att Sovjetunionen skulle kunna komma förhålla sig neutralt i konflikten mellan Tyskland och västmakterna. ”Sovjetunionen har alltid stått främst i kampen för en fredsfrent mot angriparna.”

¹⁴ Se A Rossi, *Les communistes français pen-dant la drôle de guerre*, Paris 1951, Kap III, Le désarroi communiste, s 15-22. Om tystnaden från Moskva, ibidem s 17. Franz Borkeuau, *European Communism*, London 1953, s 235.

¹⁵ För en raljant skildring av Ny Dags hållning efter pakten se Per Meurling, *Kommunismen i Sverige*, Sthlm 1950, s 96. [marxistarkivet: [Kommunismen i Sverige](#) kap VII] Mer kortfattat H Tingsten, Kommunismerna under andra världskriget i *Argument* 1948, s 344 f, och Ingemar Wizelius, Kommunismens röst i *Tiden* nr 9 1942, s 565.

Gustav Johansson har framfört *Ny Dags* beklagande över den ”allvarliga felbedömning” man gjorde av situationen. G Johansson, *Svenska folkets undangömda öden*, Uddevalla 1969, s 33. Se även Yvonne Hirdman *Sveriges kommunistiska parti under andra världskriget. En studie i taktikförändring och dess politiska konsekvenser* (opublicavhandling, SUAV, 1972).

måst bekväma sig om att taga.”¹⁶ Någon egentlig förklaring varför Tyskland tvingats till detta steg gav man inte, men man antydde dunkelt att det varit inre svårigheter, som tvingat Hitler till denna kovändning.¹⁷ Pakten innebar att Sovjet räddat freden i Europa. Till att börja med hävdade man att paktens inte innebar något hinder för avslutande av förhandlingarna mellan västmakterna och Sovjet, men efter Vorosjilovs uttalande om förhandlingarna med västmakterna tvingades man erkänna att något sådant inte längre var möjligt.¹⁸ Skulden för detta föll helt på västmakterna och Polen.¹⁹

Ännu den 1 september var man övertygad om att det inte skulle bli krig. ”Nu har världen väntat krig varje minut i en hel vecka och nu börjar spänningen släppa.”²⁰ Något som uppenbarligen spelat en viss roll i denna felbedömning var minnena från Münchenkrisen. ”Kom ihåg att Ny Dag ensam höll huvudet kallt och ensam fick rätt under Münchendagarna då alla andra snurrade runt och tappade huvudet.”²¹ Det var denna ”viktorias” man nu ville upprepa. Men därav blev intet. Den 2 september tvingades man bita i det sura äpplet och konstatera att Hitler tydligen gjort en ny kovändning under natten.²²

Med största iver värjde man sig emellertid mot de påståenden som framfördes i den övriga pressen att paktens innebar en försoning mellan kommunism och fascism. ”Nu liksom förut står kommunistiska partiet i första ledet när det gäller kampen mot fascismen.”²³ Ansvar för krigsutbrottet lades helt på Tyskland. ”Detta historiska ansvar skall inget propagandafälttåg, inga fraser kunna fördunkla. Det är Tyskland som igångsatt kriget, som är den anfallande.” Polen hade börjat ett försvarskrig och hade därför tillförsäkrat sig ”folkens sympatier”.²⁴ Den kamp som västmakterna och Polen inlett betraktades fortfarande som ett ”rättfärdigt” krig.

I den proklamation som utsändes av SKP:s centralkommitté med anledning av krigsutbrottet gavs en resumé av den kommunistiska ståndpunkten. Kriget tolkades strikt marxist-leninistiskt som ett imperialistiskt krig, som en kamp om en nyuppdelning av världen. Men även om man starkt kritiserade västmakterna för deras sabotage av fredsfronten, var det dock Hitler-Tyskland ”som satt krigslavinen i rullning”. ”Världshistorien känner ingen mera nattsvart förbrytelse än de nazistiska krigsgalningarnas våldshandlingar mot Polen.” Man återgav ett uttalande från partikongressen i april, där man betonat vikten av enhet i kampen mot fascismen. Den antifascistiska inställningen drog med sig en försvarsvänlig attityd. Det gällde att samla Sveriges folk till beslutsamt uppträdande för att försvara Sveriges fred, frihet och nationella oavhängighet. ”Inga småskurna partipolitiska beräkningar från vilket håll de än må komma, får hindra denna nödvändiga samling av folkets krafter till försvar för freden och friheten.”²⁵ Man var fortfarande kvar i folkfrontsideologin.

Den ryska inmarschen i de östra delarna av Polen, som inleddes den 17 september, kom att leda

¹⁶ *Ny Dag* 23.8.39 s 4.

¹⁷ *Ny Dag* 30.8.39. Sovjetunionens slag för freden.

¹⁸ *Ny Dag* 23.8.39, *Norrskensflamman* 24.8.39 (Artur Hellberg), 25.8.39 (Hilding Hagberg). Efter Vorosjilovs uttalande *Ny Dag* 28.8.39.

¹⁹ *Norrskensflamman* 31.8.39.

²⁰ *Ny Dag* 30.8.39, liknande 31.8.39 och ännu 1.9.39.

²¹ *Ny Dag* 30.8.39.

²² *Ny Dag* 2.9.39.

²³ *Ny Dag* 28.8.39. Kampen mot fascismen av Fritiof Lager. Se även Linderots tal 6.9, ”Ansvaret för det krig som nu utbrutit i Europa ligger hos de fascistiska stater som gjort sig skyldiga till alla svarta dåd emot fredliga folk under de senaste åren”. *Ny Dag* 9.9.39.

²⁴ *Norrskensflamman* 2.9.39.

²⁵ Proklamation från Sveriges kommunistiska parti. *Ny Dag* 4.9.39 s 1.

till en omsvängning i synen på kriget.²⁶ I stort kan man säga att svängningen innebar att man övergick till att skjuta krigets kapitalistisk-imperialistiska karaktär i förgrunden. Kriget var ett imperialistiskt krig mellan tvenne stormaktsgrupper om herraväldet i Europa. Arbetarklassen borde inte beblanda sig med detta smutsiga kapitalistisk-krig. ”I verkligheten är kriget, som nu rasar i Europa, ett *orättfärdigt*, ett imperialistiskt, ett rov- och erövringskrig.”²⁷ Man hävdade därför att Sveriges folk inte hade något intresse att engagera sig på någondera sidan.²⁸ Den kvalitativa åtskillnad man tidigare gjort mellan de borgerliga demokratierna och de fascistiska staterna upphävs.²⁹

Eftersom Sverige stod utanför kriget blir brytningen med den tidigare inställningen mindre skarp och följderna inte så katastrofala som för exempelvis det franska kommunistpartiet. Det franska kommunistpartiet som tidigare stött regeringen, drog efter den 19 september tillbaka detta stöd och inledde en pacifistisk-defaitistisk kampanj mot kriget, vilket ledde till att partiet förbjöds den 26 september.³⁰ I England tvingades det engelska kommunistpartiets generalsekreterare Harry Pollitt att inför hotet om utstötning göra avbön efter att tidigare ha stött kriget mot fascismen.³¹

I den svenska kommunistpressen kan man konstatera att efter den 19 september de antifascistiska slagorden helt försvinner. Man understryker med största iver att Sverige måste iaktta absolut neutralitet. Talet om att England och Frankrike kämpade för demokratins sak mot fascismen avfärdades som propaganda.³² Hade man tidigare under folkfrontideologins dagar framfört bekymmer över att den svenska regeringen inte skulle stoppa malmexporten till Tyskland vid händelse av krig, uttryckte man nu stark oro för att Englands regering skulle utöva påtryckningar i den riktningen.³³ Efter det att västmakterna avslagit Hitlers av Stalin understödda fredsanbud i slutet av september, framställdes England och Frankrike som huvudansvariga för kriget. Man bedrev en intensiv fredskampanj som inte saknade inslag av defaitism.³⁴

I slutet av oktober sammanträdde SKP:s centralkommitté och den resolution som då antogs ger en auktoritativ sammanfattning av den nya linjen.³⁵ Medan man på två rader talar om den tyska imperialismen (obs ej fascismen), ägnas den engelska och franska imperialismen en mycket utförlig presentation. Vad man presenterade var i själva verket en ytterst doktrinär marxist-leninistisk tolkning av världssituationen, som visade stor överensstämmelse med den revolutionära defaitism som Lenin predikat under första världskriget.³⁶ Kriget var en direkt följd av de inre motsättningarna i det kapitalistiska systemet, en kamp om en nyuppdelning av världens råvarumarknader, och liksom Lenin hade propagerat för att kriget skulle omvandlas till ett revolutionärt inbördeskrig framfördes nu budskapet: ”Arbetarna måste därför inrikta sig på att störta alla krigsregeringar och skapa fred genom att undanröja krigets orsak — det kapitalistiska

²⁶ Om omsvängningen efter den ryska inmarschen i Polen se Franz Borkenau, *European Communism*, s 243.

²⁷ *Världen i dag* (Kommunistpartiets teoretiska och politiska tidskrift) nr 28 4-10.11.39. Två månaders imperialistiskt krig ... av Fritiof Lager.

²⁸ *Ny Dag* 19.9.39.

²⁹ Om skillnaden mellan fascismen och den borgerliga demokratin enligt Komintern se Kermit McKenzie, *Comintern and world revolution*, s 144, s 152.

³⁰ A Rossi, *Les communistes français*, s 46 f.

³¹ G D H Cole, *Socialism and fascism 1931-1939*, London 1961, s 89.

³² *Ny Dag* 25.9.39. Slå tillbaka splittrarna av Hilding Hagberg

³³ *Ny Dag* 25.9.39. Kan Sverige hållas utanför kriget? av Hilding Hagberg.

³⁴ *Ny Dag* 30.9, 12.10.39. Om defaitismen, *Norrskensflamman* 27.10.39.

³⁵ Centralkommitténs .resolution tryckt i *Ny Dag* 2.11.39.

³⁶ Se Adam B Ulam, *Lenin and the Bolsheviks*, London Fontana library 1965 (pocketutgåva), s 394 ff. Även *Les Cahiers du Bolchevisme pendant la campagne 1939-1940*. Avant propos de A Rossi, Paris 1951, s XLVI och s 26-29, Les enseignements de Lénine dans la lutte contre la guerre impérialiste.

samhällssystemet.” Kriget hade kunnat undvikas om det inte hade varit för den internationella socialdemokratins förräderi. Socialdemokratins ledare var klassförrädare, ”bourgeoisins agenter”, som gripits av skräck för socialismen ”och åtager sig de smutsigaste drängtjänster åt bourgeoisin”.³⁷

Denna resolution byggde på Kominternledaren Dimitrovs långa artiklar om den nya linjen ”Arbetarklassen i de kapitalistiska länderna och kriget”, som utsändes i oktober. Dessa skulle komma att bli det grundläggande Komintern-dokumentet fram till juni 1941. Dimitrovs artiklar publicerades i Ny Dag i början av november.³⁸

Uppenbarligen hade Moskva utsänt en skarp reprimand till de västeuropeiska kommunistpartier som intagit en antifascistisk, försvarsvänlig, nationellt färgad attityd under krigets första veckor. Självkritik och avböner hade följt.³⁹ Det svenska partiets självkritik levererade Knut Senander i sitt anförande inför centralkommittén i slutet av oktober. Med hänsyftning på partiets tidigare ställningstagande sade han:

Vår bristande marxistiska skolning gjorde att vi inte tillräckligt snabbt kunde orientera oss i den situation som uppstod omkring krigsutbrottet. Detta gav upphov till tempoförlust beträffande inställningen till vår politik och taktik efter situationens växlingar, vacklan samt undfallenhet inför fiendernas angrepp. Det förekom en viss benägenhet att gå den lättaste vägen. Vi måste allvarligt korrigera dessa fel och dra de nödvändiga konsekvenserna av deras orsaker.⁴⁰

Många subtila förklaringar och hypoteser har framlagts om vilka motiv som låg bakom den nya linje som Komintern antog under oktober-november.⁴¹ Rent objektivt är det uppenbart att vad Stalin fruktade mest av allt var ett fredsslut i väster. Den enklaste förklaringen är väl den att Stalin insåg att, om Moskvapakten skulle kunna fungera, det var nödvändigt att det fanns ett visst förtroende mellan de fördragsslutande parterna. Den snabba tyska segern i Polen hade övertygat Stalin om att något dubbelspel med Hitler inte var möjligt och han gick därefter systematiskt till väga för att undanröja alla element som kunde tänkas förorsaka misstroende mellan Tyskland och Sovjetunionen. Stalin vågade helt enkelt inte låta Komintern driva en linje som kunde framkalla tvivel på uppriktigheten i Sovjetunionens hållning till Tyskland.⁴²

Sovjetunionens förhandlingar med de baltiska staterna och Finland

Sovjetunionens avtal med de baltiska staterna hälsades med den största tillfredsställelse. Man konstaterade att de baltiska staterna själva var mycket nöjda med pakterna med Sovjet, som givit dem ökad trygghet.⁴³ ”Bland befolkningen råder glad uppsluppenhet. När man möts gratulerar man varandra.”⁴⁴ Vad man speciellt uppskattade var att förhandlingsordningen varit ”korrekt och vänskaplig”. ”Inga fördrag är kränkta, inga nationella känslor har sårats. Det som uppgjorts har

³⁷ Centralkommitténs resolution *Ny Dag* 1.11.39.

³⁸ *Ny Dag* 4.11, 6.11, 7.11.39.

³⁹ Franz Borkenau, *European Communism*, s 300.

⁴⁰ Senanders tal tryckt i *Ny Dag* 2.11.39 s 6 och 12 . — I sin bok *Svenska folkets undangömda öden*, som han själv betraktar som en skrift syftande till att ”genomlysa indoktrineringens dimslöjor och bryta hemligstämplarna” (s 9), återger Gustav Johansson med stolthet hela den antifascistiska, patriotiska proklamationen från 3.9. Inte med ett ord omnämns resolutionen från 30.10. Inte heller att partiet gjorde offentlig avbön för proklamationen från 3.9. G Johansson, *Svenska folkets undangömda öden*, s 35 f. [de här nämnda dokumenten ingår i samlingen [Kommunisterna och Andra världskriget 1939-40](#)]

⁴¹ Franz Borkenau, *European Communism*, s 241.

⁴² Adam B Ulam, *Expansion and Co-existence. The history of Soviet Foreign Policy 1917-67*, London 1968, s 285.

⁴³ *Norrskensflamman* 13.10.39.

⁴⁴ *Norrskensflamman* 10.10.39.

skett i samförstånd och ömsesidigt respekterande av varandras suveränitet.”⁴⁵

När sedan turen kom till Finland intog man under hänvisning till hur bra det gått för de baltiska staterna en optimistisk, förhoppningsfull attityd.⁴⁶ Man förnekade på det bestämdaste att Sovjetunionen skulle hota Finlands självständighet.⁴⁷ Man skrev i lugnande ton att man var säker på att en uppgörelse skulle komma till stånd.⁴⁸

Sovjetunionens framskjutande av sina positioner i Östersjöområdet innebar att en spärr upprättats mot den imperialistiska expansionen. Hotet mot Östersjön hade avlägsnats och Sovjetunionen hade slagit ett nytt slag för freden.⁴⁹ Ville Sverige undvika att bli en lekboll mellan England och Tyskland, var en närmare anknytning till Sovjetunionen den enda möjligheten.

Det som bestämde den kommunistiska attityden gentemot Finland var minnena från 1918. I sitt synsätt på samhällsutvecklingen i Finland var man helt ”oförsonad”. Detta i motsats till socialdemokratin, där också minnena från 1918 länge varit en blodig tagg, men där demokratins utveckling i Finland gjort att man i samklang med de finländska socialdemokraterna blivit mer försonligt inställd.

”Ingen glömmer att Finlands politik, trots förskjutningen i demokratisk riktning domineras av de reaktionära kretsar, som 1918 slog ned Finlands arbetarklass i blod”, skrev Ny Dag i en av sina första kommentarer till förhandlingarna.⁵⁰

Talet om Sveriges förbundenhet med Finlands öde, som så massivt framfördes i den borgerliga och socialdemokratiska pressen, avfärdades som ett försök att dölja vad det verkligen var fråga om: sovjetfientlighet. Och man frågade: ”Vilken ödesgemenskap har den svenska borgarklassen känt med Finland tidigare i historien? Ingen alls. Finland har för svensk kungamakt, svenska feodaltjänare, svenska generaler och svenska kapitalister blott varit en koloni, ett utsugningsobjekt.”⁵¹

De nordiska statsöverhuvudenas möte i Stockholm uppfattades som en demonstration mot Sovjetunionen. Bakom mötet låg de imperialistiska staterna, framför allt England, som försökte driva de nordiska staterna till motstånd mot Sovjetunionens fredspolitik.⁵² Mötets syfte var att stimulera den finska regeringen till omedgörlighet och till avbrytande av förhandlingarna, och man frågade oroligt om Sverige under mötet gett några utfästelser utöver kommunikén.⁵³ Molotovs tal den 31 oktober, där de sovjetryska kraven på Finland avslöjades, blev ett nytt bevis på att Sovjet aldrig hotat Finlands självständighet. ”Därmed sprack en av sovjetets mest uppblåsta lögnbubblor”, förklarade Norrskensflamman.⁵⁴

Sovjetunionen strävade endast efter att pacificera Östersjön och skapa betryggande fredsgarantier åt alla de folk som bodde vid dess stränder.⁵⁵ Nej, något hot från den sidan förelåg inte. Däremot

⁴⁵ Ny Dag 10.10.39. Befolkningens rätt i Estland och på Åland av Fritiof Lager.

⁴⁶ Ny Dag 13.10.39, Norrskensflamman 13.10.39.

⁴⁷ Detta är lek med ord: eftersom Sovjetunionen a priori enligt kommunistiskt synsätt endast företog positiva åtgärder var det givetvis omöjligt för detta land att genomföra en handling av negativ natur (ex hota någon).

⁴⁸ Norrskensflamman 17.10.39.

⁴⁹ Ny Dag 16.10.39.

⁵⁰ Ny Dag 13.10.39.

⁵¹ Ny Dag 1.12.39.

⁵² Ny Dag 17.10.39. Kungamötet av Knut Senander. *Världen i dag* nr 27 1939 18.10 —3.11: Stockholmsmötet en demonstration mot freden.

⁵³ Ny Dag 19.10.39. De röda fanornas plats av G J. Ny Dag 20.10.39. Konungamötets kommuniké.

⁵⁴ Norrskensflamman 2.11.39.

⁵⁵ Ibidem.

hade Sovjetunionen anledning att känna sig hotat av Finland. Landet utgjorde en bricka i stormakternas antisovjetiska planläggning. ”Varje politiskt intresserad människa vet, att Finlands härskarklass hela tiden bundit landets öden vid vissa imperialistiska stormakter och att Finlands territorium och militära baser spelat en mycket stor roll i de strategiska planer som utarbetats av stormakternas generalstab för angrepp mot Sovjetunionen.”⁵⁶

I sitt tal hade Molotov talat om ”tredje makter” som försökte sporra Finland till en oresonlig hållning. Gustav Johansson i *Ny Dag* åtog sig att förklara vad Molotov åsyftat med detta yttrande. Det var ”mr Chamberlain, som vill att småstaterna skall engagera sig för Englands intressen”, som åsyftades.⁵⁷

Tonen mot den finska regeringen skärptes efter hand. ”Den finska regeringen reser i samförstånd med vissa andra regeringar halsstarrigt motstånd” och man frågade sig ånyo oroligt, om Sverige ytterligare stimulerat den finska oresonligheten genom militära utfästelser.⁵⁸

Skotten vid Mainila blev ett bevis på att Sovjetunionens tal om att man hade anledning känna sig hotat av Finland inte bara varit tomt tal. Kommunisttidningarna hoppades dock ännu att de ”vanvettiga provokatörerna” i den finska regeringen skulle ta sitt förnuft tillfånga.⁵⁹

Krigsutbrottet

Nu för tiden förklarar man inte krig. De bara börjar, hade Stalin sagt i en intervju 1936.⁶⁰ När han i överensstämmelse med detta uttalande utan krigsförklaring lät sina trupper gå till anfall mot de finländska ställningarna vid Karelska näset, övergick förhållandet mellan Sovjetunionen och Finland från nervkrig till direkta handgripligheter.

För kommunisterna i Sverige gav krigsutbrottet inte någon anledning till förändring av de ställningstaganden man redan gjort under förhandlingsskedet. De tidigare ståndpunktstagandena fördjupades och intensifierades i takt med den allmänna utvecklingen. Den kommunistiska grundinställningen förblev statisk under hela vinterkriget. Den enda punkt där en omsvängning skedde gällde vad kriget skulle komma att leda till för Finlands del och den kom först vid Moskvafreden. Finland tvingades visserligen sluta fred på hårda villkor, men den så föraktade Ryti—Mannerheim-regimen blev kvar, vilket var något man inte förutsett i december.

Man kan emellertid fråga sig, om ändå inte själva krigsutbrottet för många kommunister måste ha inneburit en häftig chock. Här hade man i årtal med enveten energi framhävt vilken ofantlig fredsfaktor Sovjetunionen var, hur intensivt Sovjetunionen kämpade för freden, ja, mer än så: socialism var liktydigt med fred och eftersom Sovjetunionen betydde socialism, var fred och Sovjetunionen samma sak.⁶¹ Om de tvivel man kan ha känt inom kommunistkretsar inför Sovjets

⁵⁶ *Ny Dag* 2.11.39.

⁵⁷ *Ny Dag* 2.11 (cit), 6.11.39, *Norrskensflamman* 7.11.39.

⁵⁸ *Ny Dag* 13.11.39: Den franska kommunistpressen skrev liknande om fransk-engelska intriger i Finland. Se Rossi, *Les Communistes français*, s 135, 137.

⁵⁹ *Ny Dag* 28.11.39, *Norrskensflamman* 28.11.39.

⁶⁰ Intervju med Stalin 5.3.36 av Roy Howard. Jane Degras (ed), *Soviet documents on foreign policy* vol III, Oxford 1953, s 165.

⁶¹ Detta resonemang kan föras vidare. Eftersom Sovjetunionen var socialism och socialism var fred, innebar detta också att när Sovjet förde krig så kämpade man för freden, eller annorlunda uttryckt: Sovjet kämpade för freden genom att föra krig. Därför kunde *Ny Dag* under vinterkriget skriva (apropå det läge som världen befann sig i 1940 i förhållande till första världskriget): ”Förändringarna består framförallt däri att det nu finns en socialistisk stormakt i världen som inte låter sina arbetare och bönder blöda för några imperialistiska intressen utan driver en politik för freden.” *Ny Dag* 1.2.40.

agerande kan man endast spekulera. En undersökning av fluktuationer i medlemskadrarna skulle förmodligen kunna ge en viss uppfattning om opinionen inom de bredare medlemslagren. Något material av mer privat karaktär från denna tid har inte framkommit. Kommunistledarna Hilding Hagbergs och Gustav Johanssons böcker på senare år ger inga upplysningar.⁶²

De riktlinjer som fastslagits oktober—november tog sig för den svenska kommunismen uttryck i tre huvudteman: 1) kamp mot den svenska aktivismen för en absolut svensk neutralitet, 2) kamp mot de socialdemokratiska ”klassförrädarna”, 3) varningar för det engelsk-franska hotet mot Sverige och Norden. Dessa teman flyter ibland samman till en enhet, då man framställer socialdemokraterna som aktivister och hävdar att bakom aktivismen står de engelsk-franska imperialisterna. För enkelhetens skull skall dessa teman här hållas isär. Först skall emellertid ges en framställning av den kommunistiska synen på krigsutvecklingen och på Kuusinen-regeringen.

Krigsutvecklingen

I början räknade man uppenbarligen med ett snabbt slut på kriget. ”Röda armén forcerar snabbt Karelska näset”, meddelade Ny Dag den 5 december,⁶³ men under senare hälften av december försvann krigsnyheterna från Finland nästan helt från första sidan och kommentarerna till krigsutvecklingen blev snart sparsamma. Medan hela den övriga pressen excellerade i överdådiga skildringar av striderna i Finland, var kommunisterna tvungna att tåga. Man ägnade sig i stället åt att ironiskt kommentera överdrivna rapporter från Finland.⁶⁴ Genom de sparsamt förekommande artiklarna av Ny Dags militära medarbetare kan man dock få en viss uppfattning om hur man såg i på krigsutvecklingen.

Att ryssarna skulle ha lidit några motgångar eller att det finländska motståndet varit kraftigare än väntat förnekades kategoriskt: ”De röda styrkorna gå fram med den lugna effektiviteten hos ett överlägset maskineri, dirigerat av människor som kan sin sak”, skrev Ny Dag den 19 december⁶⁵ och i början av januari konstaterade man att den ryska uppmarschen gått planenligt och att nu tydligen en uppladdning ägde rum.⁶⁶

Samma slutsats kom den militära medarbetaren till följande dag. De strider som förekommit de tre senaste veckorna var ”spridd artillerield och spaningsverksamhet”. Det försiktiga sovjetryska framryckandet berodde på att den Röda armén var ”mycket försiktig med människomaterialet”.⁶⁷ Då ännu i slutet av januari ingen större förändring varit att märka vid fronterna fick den militära medarbetaren vissa svårigheter att förklara ”de ryska truppernas operativa passivitet”. Men han kom slutligen fram till att, eftersom det sovjetryska flyget visat en livlig aktivitet, strategin gick ut på att ”förlama Mannerheims civilland”.

”Effektiv insats av flyget bakom fiendens front gör att denna kommer att mista motståndskraften. Då fronten på detta sätt gjorts mogen faller den av sig själv eller för några väl planlagda och på rätt ställe insatta stötar.” Att denna strategi skulle innebära lidanden för civilbefolkningen förnekades med stor emfas.⁶⁸

I mitten av februari, när fronten ånyo började röra på sig, återkom krigsnyheterna på Ny Dags

⁶² H Hagberg, *Röd bok om en svart tid*, Uddevalla 1966. Gustav Johansson, *Svenska folkets undångömda öden*.

⁶³ Ny Dag 5.12.39 (rubrik).

⁶⁴ Så gör man även i senare utgivna böcker, se G Johansson, *Svenska folkets undångömda öden*, s 46-59.

⁶⁵ Ny Dag 19.12.39. Vitfinska segrar av G J.

⁶⁶ Ny Dag 3.1.40. Front mot krigshetsarna av G J.

⁶⁷ Ny Dag 4.1.40. De ryska truppernas uppmarsch av militära medarbetaren Bergman.

⁶⁸ Ny Dag 27.1.40. De rödas strategi i finska konflikten av Bergman.

sidor.

Mannerheimlinjen blåstes upp till ett praktiskt taget oövervinnerligt försvarsverk fullt jämförbart med Maginotlinjen.⁶⁹ Detta gjorde den ”oövervinnerliga” Röda arméns prestation så mycket större. ”Först av alla arméer i världen har Röda armén sprängt en modern befästningslinje av Maginottyp.”⁷⁰

Det var framför allt de röda truppernas överlägsna utrustning som fällt utslaget, rent numerärt hade de kämpande varit ungefär jämnpelta.⁷¹

Dagen efter fredsslutet tog Ny Dag upp frågan om kriget hade varit värt de offer det krävt. ”Naturligtvis har offren varit förgäves. Tiotusentals finska medborgare, som med rätta räknas bland världens bästa soldater, har gått i döden för en lögn, för en dåraktig och brottslig politik och för utländska intressen.”⁷²

Kuusinen-regeringen

Den 30 november, när konflikten mellan Sovjet och Finland ytterligare tillspetsats genom det sovjetryska uppsägandet av nonaggressionsavtalet med Finland, frågade Gustav Johansson i Ny Dag: ”Krig för Hangö?”. Skulle Finland och Sverige (man var mycket orolig för att även Sverige skulle dras med) gå i krig för Hangö? ”Vad är Hangö? En udde med några klippöar vid Finska vikens inlopp. Skulle Finland förlora sin oavhängighet genom att utarrendera några kvadratkilometer mark på denna plats? Ett löjligt påstående.”⁷³

Hade Johansson mera noggrant lyssnat på Molotovs radiotal dagen innan, skulle han ha insett att det aldrig skulle bli något krig om Hangö, åtminstone tänkte ryssarna inte ge sig in i ett krig med Hangö som krigsmål. I slutet av sitt radiotal hade Molotov nämligen sagt att situationen nu var sådan, att det var nödvändigt att Sovjetunionen löste det finländska problemet ”av egna krafter i vänskapligt samarbete med det finska folket”.⁷⁴ Det ”finska folket”, det var det som inom två dagar skulle visa sig vara Otto Vilhelm Kuusinen.

Meddelandet om Kuusinen-regeringen och denna regerings sagolika förhandlingsframgångar ändrade krigets karaktär. Sovjetunionen förde inte längre krig mot Finland, i stället kämpade nu den finländska ”folkregeringen” och de röda arméerna sida vid sida mot ”vitgardistregimen” i Finland. Kommunisttidningarna tog in Kuusinen-regeringens upprop till det finländska folket, som enligt vad Pravda påstod hade uppsnappats från en radiosändare i Terijoki. Detta ledde till att tidningarna för den 2 december blev beslagtagna. Ny Dags ansvarige utgivare Fritiof Lager dömdes senare till två månaders straffarbete för införandet av denna artikel.⁷⁵ Detta beslag blev inledningen till en mängd ingrepp mot kommunisttidningarna under vinterkriget.

Kuusinen-regeringen öppnade helt nya perspektiv. Från att ha varit en kamp mellan två autonoma stater omvandlades striderna i Finland genom några penndrag i Moskva till ett inbördeskrig. Kriget gällde Finlands inre regim, skrev Hagberg den 14 december och han fortsatte: ”Namnen Kuusinen och Mannerheim är tvenne symboler — det först nämnda symboliserar arbetarklassen

⁶⁹ Ny Dag 27.2, 2.3, 13.3.40. Liknande redan 30.12.39. Det lilla Finland och det stora Sovjetunionen (ledarstick).

⁷⁰ Ny Dag 13.3.40.

⁷¹ Ny Dag 2.3.40. Kring Mannerheimlinjens fall av Bergman.

⁷² Ny Dag 14.3.40.

⁷³ Ny Dag 30.11.39.

⁷⁴ Molotovs tal om Orsakerna till avbrytandet av förhandlingarna Sovjetunionen—Finland, 29.11, *Världen i dag* nr 33 1939, s 701.

⁷⁵ Ny Dag 30.12.39.

och dess kamp för ett *fritt* Finland, det andra symboliserar främst den finska borgarklassen och dess kamp för att bevara sina erövrade privilegier.” Kampen gällde för eller emot socialism. ”Man kan inte betvivla att Finlands arbetande folk när Kuusinen-regeringen installerats i Helsingfors och folket ges möjlighet att i demokratiska former avge sitt votum kommer att kräva en socialistisk omgestaltning av Finland.”⁷⁶

Kuusinen-regeringens installerande i Helsingfors — det betonade man med eftertryck — skulle givetvis inte innebära att Finland förlorade sin självständighet, att Finland skulle gå under, som den övriga pressen ansåg. Hela denna frågeställning var falsk hävdade Ny Dag.

Tror man att Finland och finska folket går under därför att det finska folket återupprättat den demokratiska folkrepublik som störtades av vitgardisterna och de tyska och svenska trupperna 1918. Den finska fascismen, lappmentaliteten och ochranan kommer att gå under. Därmed dagas det en lyckligare framtid för Finlands arbetande folk som själv kan forma sina öden i ett självständigt Finland som befriats från beroendet av de imperialistiska stormakterna.⁷⁷

Så blev den kamp som pågick i Finland bara en fortsättning och sista akt av inbördeskriget från 1918. Mannerheims första dagorder med denna innebörd citerades med gillande instämmanden. En skribent kunde inte, med tanke på de styrkeförhållanden som nu rådde mellan de båda lägren, låta bli att triumferande tillägga: ”Så är det. Vae Victis! Ve de besegrade!”⁷⁸

Poetiskt uttrycktes förhållandet i en dikt i Stormklockan:

Det är inte ryssar som kommer, det är kämpar för socialism
 Det är finnar som kommer att hämnas, för terror och lappofascism
 Det folk som försvarade landet, år arton mot kaisern och Goltz
 Det har vid Gud ej förgätit, hur sen det förslavats och sålts
 År arton kommer tillbaka med räknenskap och med lön
 och åter skall folkhavet dåna sitt: Kuusinen eläköön!
 Arbetarklassen ska åter ta vid där den stoppades då
 Socialismen ska segra, kapitalismen får gå.⁷⁹

Man strävade efter att med alla medel frammana de bittra minnena från 1918 och i så mörka färger som möjligt utmåla den finländska samhällsutvecklingen efter inbördeskriget. ”Har du stått framför en av de många massgravarna, i vilka de stupade och mördade från 1918 vilar? Har du sett massgravarna i Uleåborg? Vid Tammerfors? Vid Kemi? Det får inte resas minnesmärken där. Men framför dessa kullar har jag hört rop på hämnd stiga upp ur myllan — de 1918 mördades blod har ropat på vedergällning”, skrev ungdomsförbundets ordförande Filip Forsberg vid ett tillfälle.⁸⁰

I mars, när rykten om fred blivit allt ihärdigare, blev frågan om Kuusinen-regeringen högaktuell igen. Den 8 mars kom Ny Dags första kommentar till fredsryktena. Man befann sig nu uppenbarligen i ett besvärligt dilemma och hade svårt att bestämma sig för vilket ben man skulle stå på. Bara detta att man ansett sig tvingad att skriva en ledare om fredsrykten, visar vilken problemsituation man hamnat i. Vilka var det egentligen som skulle sluta fred? I Finland pågick

⁷⁶ Ny Dag 14.12.39. Frihetskrigets sista akt av Hilding Hagberg.

⁷⁷ Ny Dag 9.12.39. Finland går under.

⁷⁸ John Garter (alias Per Meurling), 1918 går igen. Ny Dag 11.12.39.

⁷⁹ Stormklockan nr 3, febr 1940, Kuusinen eläköön (leve Kuusinen) av Artur Magnusson. Goltz var den tyske general som lett den tyska expeditionskåren 1918.

⁸⁰ Stormklockan nr 1, jan 1940. Om den kommunistiska framställningen av de inre förhållandena i Finland se Norrskensflamman 8.12.39. För invärtes bruk av Helmer Holmberg. Ny Dag 8.12.39. Mannerheims demokrati. Ny Dag 24.1.40. A J Smålan, Flertalet finska ”bönder” svält-avlönade arbetare. Fyrtio procent undernärda värnpliktiga i Nordfinland, säger Kooperativa förbundet (art).

enligt kommunistiskt synsätt ett inbördeskrig av klasskampskaraktär.⁸¹ Om så verkligen var fallet kunde det inte bli fråga om att sluta någon fred. Denna kamp skulle leda till att Kuusinen tog makten i Finland och givetvis skulle han inte sluta fred med den gamla regimen: den skulle helt enkelt fördrivas. Och med det finländska folket kunde Kuusinen inte sluta fred. Hans regering var ju folkets sanna representation och han kunde inte gärna sluta fred med sig själv. Inte heller kunde han sluta fred med Sovjetunionen, det hade han redan gjort den 2 december 1939.

”Mannerheimsregimens öde är beseglat”, konstaterade Gustav Johansson i inledningen till ledaren den 8 mars, men han utslöt inte möjligheten att den skulle kunna sluta fred. Sovjetregeringens mål hade nämligen aldrig varit något annat än ”att säkra Leningrad och Finska viken för imperialistiska överfall”. Det tycks för ett ögonblick som om Ny Dag är tillbaka till ”krig för Hangö”-tänkandet som man omhuldat före Kuusinen-regeringens uppträdande. Men i slutet av ledaren heter det att freden endast kan återställas genom att den för kriget ansvariga regimen ”avträder och ersättes av en *demokratisk folk*makt i ett fritt och självständigt Finland”.⁸² Det är svårt att komma fram till vad som exakt menas med ”demokratisk folkmakt” i detta fall. Men att uttrycket ger en viss antydning om att man kände sig osäker inför Kuusinen-regeringens fortsatta existens torde vara säkert. Påföljande dag talade man om att det behövdes en finsk folkfrontsregering.⁸³ Den 11 mars förklarade man att Kuusinen-regeringen redan från första början varit en provisorisk regering, som skulle avlösas av en ”bredare finsk folkregering”. Att representanter för Mannerheimregimen befann sig i Moskva betydde dock ingenting. Det avgörande var nämligen inte ”namnen på de personer som inleder förhandlingarna” utan ”fredsslutets innehåll och eventuella program”. Man ville därför inte ta ställning. Så mycket vågade man dock förutspå att de som trodde att Finland även i fortsättningen skulle förbli en engelsk vasallstat och att Sovjet skulle avstå från kravet på en flottbas vid Hangö säkert skulle komma att ta miste.⁸⁴ Det var en av de blygsammaste spekulationerna i svensk press vad fredsslutet skulle komma att innebära.

Efter denna ledare försvinner Kuusinen. Inte med ett ord talas det om honom i artiklarna i samband med fredsslutet. Där har man helt återvänt till ”Hangö-perspektivet”.

Kampen mot socialdemokratin och förföljelserna mot kommunisterna

Dimitrovs stora artikel ”Arbetarklassen i de kapitalistiska länderna och kriget” hade signalerat en ny taktik för de västeuropeiska kommunistpartierna.⁸⁵

Den nya taktiken kan sägas i viss mån vara en återgång till taktiken från perioden 1928-1934. Den innebar att kommunisterna på ett mycket skarpare sätt än tidigare polariserade sitt förhållande till alla de övriga partierna. En sådan linje brukar i Kominterns historia betecknas som en ”vänsterlinje”.

Folkfrontstaktiken hade gått ut på att kommunisterna sökte åstadkomma enhetsfronter ”uppifrån”, dvs man strävade efter samarbete på parti- och ledarplanet med övriga partier för att gemensamt bekämpa den fascistiska faran. Den nya linjen innebar ett radikalt avsteg från denna taktik. Vad man nu sökte genomföra var vad man kallade enhetsfront ”underifrån”.⁸⁶ Denna taktik gick i

⁸¹ Ex *Stormklockan* nr 1 1940. ”Nu är det Finland som är det land där klasskrigets tyngdpunkt ligger. Ty ett klasskrig är det.”

⁸² *Ny Dag* 8.3.40. Fredsrykten av G J.

⁸³ *Ny Dag* 9.3.40. Fredstrevare och kuppfare av G J.

⁸⁴ *Ny Dag* 11.3.40. Finsk resa till Moskva av G J.

⁸⁵ Dimitrovs artikel (även publ i broschyrform) i *Ny Dag* 4.11.39 s 5, 6.11.39 s 4, 7.11.39 s 6.

⁸⁶ Om enhetsfront ”uppifrån” och ”underifrån” se Kermit McKenzie, *Comintern and world revolution*, s 52 f och 132 f.

korthet ut på att man för arbetarklassen sökte demonstrera det socialdemokratiska ledarskiktets ”borgerliga” korruption för att på så sätt vinna över arbetarna till kommunismen. ”I den nuvarande situationen kan och måste skapandet av arbetarklassens enhet åstadkommas underifrån och på grundvalen att arbetarmassornas egen rörelse utvecklas och en avgörande kamp föras mot de socialdemokratiska partiernas spetsar”, skrev Dimitrov.⁸⁷

Kampsignalerna mot socialdemokratin i Dimitrovs artikel fick sin återklang i SKP:s proklamation från den 30 oktober. I denna anklagades socialdemokratin för att ha gynnat krigsförberedelserna genom att ha kämpat mot den kollektiva säkerheten, genom att ha stött noninterventionspolitiken och genom att ha kämpat mot Sovjetunionens försök att åstadkomma en fredsfront. På det inrikespolitiska planet anklagade man socialdemokraterna för att ha gett sin ”principiella och praktiska anslutning till borgarklassens våldsamma upprustningspolitik” och för att ha accepterat storfinansens krav på sänkt levnadsstandard för massorna genom prisstegringar.⁸⁸

Under vinterkriget intensifierades angreppen på socialdemokratin. Det är dock att märka att man inte gick till angrepp mot Per Albin Hansson och andra socialdemokratiska regeringsmedlemmar, utan i huvudsak riktade sina invektiv mot andra inom socialdemokratin, främst Zeth Höglund. I honom hade man en gestalt, där man kunde kombinera angreppen på socialdemokratin med angreppen på aktivismen.⁸⁹ Tillsammans med Sandler framställdes Höglund som ledare för aktivismen inom socialdemokratin. Man varnade för de ”aktivistiska höglundsgrupperna”. Dessa utgjorde om de fritt fick husera en mycket stor fara för arbetarklassen. Aktivisterna försökte liksom de nazistiska SA-avdelningarna på sin tid under fältropet ”kamp mot bolsjevismen” slå sönder arbetarklassens intresseorganisationer.⁹⁰

Att socialdemokratin genom att tillmötesgå reaktionärernas rop på åtgärder mot kommunisterna grävde sin egen grav, var ett huvudtema. Om man inte såg upp skulle ”lavinan kanske mycket snart få en svindlande fart ned mot ett fullständigt förkvävande av all arbetarrörelse och alla demokratiska rättigheter för de stora massorna”.⁹¹

I proklamationen från den 30 oktober hade också krävts ”vakhållning kring de demokratiska fri- och rättigheterna, yttrande-, tryck-, församlings- och föreningsfrihet”. Denna omsorg om den borgerliga demokratin, vars förintande man hade som egen målsättning var givetvis betingad av de allt sedan Moskvpakten ständigt stegrade angreppen mot kommunisterna. Efter Moskvpakten blev den traditionella beteckningen på kommunisterna nazi-bolsjeviker. Krav framfördes från olika håll att partiet skulle förbjudas, dess tidningar förhindras att komma ut etc.

LO sände i december ut sitt cirkulär 1144, där man manade till oförsonlig kamp mot kommunisterna i fackföreningarna. ”De kommunistiska arbetarna skymfades som 'nazi-kommunister', avstängdes från förtroendeuppdrag och förföljdes på alla sätt”, har Johansson skrivit senare.⁹² Han erkänner dock att ”de fackföreningsmän som då vidtog hårda åtgärder ärligt trodde att Sovjetunionen allierat sig med Hitler och svikit sitt förflutna”.⁹³ Givetvis var det inte bara

⁸⁷ Dimitrovs art 3:e delen: *Ny Dag* 7.11.39 s 6.

⁸⁸ SKP:s proklamation 30.10.39, Det imperialistiska kriget och arbetarklassens uppgifter. *Ny Dag* 1.11.39 s 3.

⁸⁹ Angrepp på Höglund. *Norrskensflamman* 10.11, 13.11.39, *Ny Dag* 15.12.39, 15.1, 9.2, 14.2.40. Höglund fick t o m äran att omnämnas i ett tal av Molotov. Höglund utnämndes i detta tillsammans med Attlee, Blum, Citrine, Jouhaux och Tranmael till en kapitalets lakej som fullständigt sålt sig åt krigsanstiftarna, något som måste ha glatt honom mycket. Molotovs tal vid högsta rådets sjätte session 29.3. Världen i dag 1940 nr 12, 6-12.4.

⁹⁰ *Ny Dag* 20.12.39. De socialdemokratiska krigsaktivisterna.

⁹¹ *Norrskensflamman* 6.12.39. I utförsbacken.

⁹² G Johansson, *Storstadens murare. Fackföreningens historia 1935-1965*, Sthlm 1965, s 43.

⁹³ *Ibidem*.

Moskvapakten som gjort förbittringen mot kommunisterna så stor utan i lika hög grad att man försvarade Sovjetunionens angrepp på Finland. ”Uteslutningsukasen bygger inte på någon facklig motivering. Den bygger på det faktum att kommunisterna försvara den röda sidan i Finland och socialismens land”, skrev Solveig Rönn-Christiansson i Ny Dag under vinterkriget.⁹⁴

I februari gick regeringens proposition om transportförbud för de kommunistiska tidningarna igenom. Den kom dock inte att träda i kraft förrän efter vinterkrigets slut.

Den 10 februari företogs en landsomfattande polisrazzia mot kommunisterna. Förföljelserna mot kommunisterna kan sägas ha kulminerat i attentatet mot Norrskensflamman den 3 mars, då 5 personer omkom, därav två barn.

En artikel i Stormklockan ger belysning av hur man själv såg på situationen:

Varje morgon stormar hetskopplet an med ny energi. Beskäftiga nidskrivare firar formliga orgier i hetsen mot de revolutionära arbetarna. Man ryter och gestikulerar på hundratals av hysteriska finlandsktivistiska arrangerade möten. Oförvitliga arbetare, vars hår grånat i arbetarrörelsens tjänst och rakryggade pojkar och flickor som vägrar att vara med i den chauvinistiska helvetesdans som nu spelas upp i vårt land, sparkas från arbetsplatserna, berövas sitt levebröd av lismande limstångsbärare, stämplas som skabbdjur och avskum bland människor.⁹⁵

Det är inte möjligt att, utan omfattande undersökning, mer precist bedöma hur och i vilken omfattning kommunistpartiet och dess medlemmar faktiskt drabbades av de åtgärder av olika slag som vidtogs. Det ligger också utanför ramen för denna undersökning. Så mycket torde man dock våga påstå, att partiet drabbades mycket hårt. Johansson skriver att vad kommunisterna fick utstå under vinterkriget ”utan jämförelse [var] den hårdaste storm som kommunisterna haft att utstå i Sverige”.⁹⁶ I sitt begravningstal över Artur Hellberg, som varit distriktschef i Norrbotten och som omkommit vid attentatet mot Norrskensflamman, yttrade Hilding Hagberg:

Det fanns också någon som han trott på som svek i prövningens ögonblick och förnekade sin tro, sitt parti, sina kamrater. Vår kader revs sönder i hela distriktet genom mobiliseringar, deportationer och trakasserier.⁹⁷

Den 27 februari hölls en partikonferens i Stockholm ”för att lösa de av förföljelserna skapade problemen”. I den appell som följde ur denna konferens framhölls ånyo försvaret av de demokratiska fri- och rättigheterna som en ”brännande uppgift” och man lovade att ”kampen för partiets rätt att i *legala* former försvara arbetarklassens intressen och krav och brännmärka den av de storfinansiella krafterna inspirerade folkfientliga politiken” skulle fullföljas till sin ”yttersta konsekvens”.⁹⁸

Den engelska imperialismen och den svenska aktivismen

Redan under förhandlingsskedet mellan Finland och Sovjetunionen hade den kommunistiska pressen sparat engelska intriger bakom den finländska motspänstigheten. Detta tema fördjupades och utvidgades under vinterkriget.

Den 1 december ropade Norrskensflamman på ”Neutralitet — Håll krigsgalningarna på mattan!”. Man förklarade, att den finska regeringen hade kommit dit den önskat. ”Landet befinner sig i krig

⁹⁴ Ny Dag 5.2.40. Uteslutningsukasen i Kommunal av Solveig Rönn-Christiansson.

⁹⁵ Stormklockan nr 6, mars 1940. Hjältomod i det tysta av Sven Landin.

⁹⁶ G Johansson, Svenska folkets undångömda öden, s 33.

⁹⁷ Norrskensflamman 11.3.40 s 3.

⁹⁸ Ny Dag 1.3.40.

med Sovjet ... Man kan förstå detta endast genom att hålla i minnet att landet styres av fascistiska desperados.” Litet längre ner i ledaren förklaras att det var den engelsk-franska imperialismen som understött den politik som lett till krig.

England och Frankrike, som befann sig i krig med den fascistiska staten Tyskland, understödde således en finsk fascistregering som drivit landet i krig med Sovjetunionen.

Enligt *Norrskensflamman* såg det emellertid ut som om England ”kanske skulle bli förhindrat att infria sina förespeglningar till Finland”. Vad den engelska regeringen nu tydligen strävade efter var att i stället dra in Sverige i kriget. Tidningen hänvisade till SKP:s resolution från den 30 oktober, där Sveriges storkapitalister anklagats för intimt samröre med de imperialistiska kapitalisterna och därför kunde betraktas som medansvariga till kriget. Dessa grupper strävade nu efter att göra Finland till en stöttrupp mot Sovjet. De svenska kapitalisterna tänkte nämligen inte nöja sig med att göra profit endast på den svenska upprustningen av neutralitetsförsvaret. Man siktade nu in sig på de större profiler som ett svenskt deltagande i kriget skulle ge. Det gällde för arbetarna att se upp, så att dessa grupper inte drev Sverige in i kriget.⁹⁹

England och Frankrike ville undvika en direktkonfrontation med Tyskland. I stället sökte de engelsk-franska imperialisterna ”som alltid kunnat konsten att låta andra blöda” att engagera andra stater i kriget för att på så sätt få i gång ett flankangrepp på Tyskland. Ett av dessa medel hade varit att under falska förespeglningar driva Finland i krig. När detta väl hade lyckats, uppbjöd man all sin kraft att få det övriga Norden förvandlat till en krigsskådeplats. Bakom den svenska aktivistiska strömningen stod den engelska imperialismen. England ville få Sverige att avbryta sin handel med Tyskland. Tyskland å sin sida motsatte sig detta och strävade i sin tur att få Sverige att avbryta sin handel med England.¹⁰⁰ Tyskland önskade inte något annat än ett neutralt Sverige.¹⁰¹ Det var England som var den aggressiva parten. England betraktade Sovjetunionens strävanden att säkra sina gränser och skaffa sig strategiska stödjepunkter som ett hot mot det engelska världsväldet. England hade misslyckats i sina försök att engagera Röda armén för sitt krig mot Tyskland. Det hade offrat Polen och ville nu driva Sverige i krig för Mannerheim utan att själv göra en insats.¹⁰²

Englands hot mot Sverige var således inte ett konkret hot om krigsförklaring. Det var i stället ett hot som tog sig uttryck i en strävan från Englands sida att politiskt manövrera så, att Sverige kom med i kriget. Det engelska hotet mot Sverige, ansåg kommunisterna, var så mycket farligare som den svenska opinionen inte var riktigt medveten om det.

Sveriges fred hotades således från två håll: dels utifrån av England, dels inifrån av ”krigsaktivisternas förbrytarband”.¹⁰³ Dessa båda hade samma intresse, nämligen att få Sverige med i kriget, vilket ofelbart skulle leda till att Sverige omvandlades till krigsskådeplats för kampen mellan Tyskland och västmakterna.¹⁰⁴

Denna kommunistpressens slutsats skiljer sig rent principiellt inte från större delen av den övriga pressens. Men medan detta för den övriga pressen uppfattades som ett tragiskt faktum, orsakat av Sveriges inklämda läge mellan stormakterna, blev det i kommunistpressen enbart ett bevis på den

⁹⁹ *Norrskensflamman* 1.12.39.

¹⁰⁰ *Ny Dag* 5.12.39. Sverige i fara. *Ny Dag* 22.12.39 (cit).

¹⁰¹ *Ny Dag* 23.2.40. Det engelska hotet mot Sverige av G J.

¹⁰² *Ny Dag* 28.2.40. Kampen för freden av Hilding Hagberg.

¹⁰³ *Ny Dag* 27.1.40.

¹⁰⁴ *Ny Dag* 5.12.39.

ohöljda cynismen och den brutala aggressiviteten i västmakternas politik.¹⁰⁵

De verkliga landsförrädarna var de svenska krigsaktivisterna, de hade ”landsförräderiets kainsmärke inbränt i sina pannor”¹⁰⁶. Frivillig-kåren organiserades av ”miljonärer och högadel”¹⁰⁷ och dess rekryteringsfält var ”fascistiska borgarklassynglingar, deklasserade element bland arbetarna, slödder från strejkbrytarligorna och andra dylika”.¹⁰⁸

Angreppen på frivilligkåren nådde sin höjdpunkt i en artikel den 2 januari, där kåren jämfördes med direkta interventionstrupper:

Det är inte frivilliga i verklig mening som reser till Finland för att kämpa på den vita sidan. Det är faktiskt interventionstrupper organiserade och ledda av svenska officerare utrustade med svensk fältutrustning samt sammanfattande och organiserade vid svenska militäranläggningar.¹⁰⁹

Sig själva beskrev kommunisterna som ”landets främsta fredskraft”, som ville samla ”alla verkliga socialister och fredsvänner till kamp mot krigsgalningar och reaktionära kuppmakare”.¹¹⁰

Hur borde då Sverige ordna sin politik för att bevara freden? I en ledare i *Ny Dag* den 1 februari ges ett utförligt svar på denna fråga. ”Förutsättningen för freden är att regeringen genomför en sådan förändring i den utrikespolitiska kursen som är anpassad till det nya läget som uppstått i Östersjöområdet.” Vad skulle då denna nya regeringskurs gå ut på? Jo, den skulle ta sikte på att upprätta ”de mest intima och vänskapliga förbindelser med *alla* Östersjöstater, Sovjetunionen inberäknat, hur svårt detta än kan kännas i vissa kretsar”. Alla Östersjöstater? Skulle då Sverige sträva efter ”intima och vänskapliga förbindelser” även med Hitler-Tyskland? *Ny Dag* svarar ja-kande på frågan. ”Förbindelserna till Sovjetunionen, de baltiska staterna och Tyskland måste anpassas till det faktiska läget i Östersjön.” *Ny Dag* och *Aftonbladet* hade funnit varandra.

Vilka var då de kretsar, som kunde tänkas resa motstånd mot en sådan ”nyorientering”? Det var de svenska storfinansiella kretsarna. Dessa var ”besvikna på Hitler, bittra motståndare till Sovjetunionen och intimt sammankopplade med de engelska finansmagnaterna”. Därför umgicks de med ”tanken på att begå det fruktansvärda brottet mot landets arbetande folk att villfara den engelska imperialismens krav på uppslutning i kriget på västmakternas sida”.¹¹¹

Utifrån detta perspektiv är det givet att kommunisterna med största oro bevitnade opinionsutvecklingen i Sverige.

När samlingsregeringen bildades framförde man farhågan att de borgerliga partierna, eftersom de tillsammans hade ett numerärt övertag i regeringen, vid meningsmotsättningar inom regeringen skulle kunna spränga den och införa en minoritetsdiktatur med kungamaktens stöd.¹¹²

Sandlers avgång från utrikesministerposten noterades med största tillfredsställelse. Det hade inte skett en dag för tidigt! Han hade genom sin Ålandspolitik blivit en fara för Sveriges fred och oavhängighet.¹¹³ Sandler framställdes som krigsaktivismens främste talesman, ”en politisk äventyrare”. Medan den övriga pressen grubblade över dunkelheterna i Sandlers inlägg i

¹⁰⁵ Se ex Det engelska hotet mot Norden av Knut Olsson, *Ny Dag* 23.2.40.

¹⁰⁶ *Ny Dag* 30.11.39, 14.2.40.

¹⁰⁷ *Ny Dag* 22.12.39 (rubrik).

¹⁰⁸ *Norrskensflamman* 4.12.39.

¹⁰⁹ *Ny Dag* 2.1.40. Det kallas frivilliga men är intervention. *Ny Dags* ansvarige utgivare dömdes den 2.2 till fem månaders fängelse för denna artikel. Se *Ny Dag* 3.2.40.

¹¹⁰ *Ny Dag* 18.1.40, *Norrskensflamman* 19.12.39.

¹¹¹ *Ny Dag* 1.2.40.

¹¹² *Ny Dag* 13.12.39. Ny regering av Hilding Hagberg.

¹¹³ *Norrskensflamman* 19.12.39, Knut Senander, Anteckningar till ett utrikesministerskifte.

remissdebatten, hade Ny Dag inga problem med tolkningen: Sandler ville krig.¹¹⁴

Krigsaktivisterna brydde sig enligt Ny Dag inte om att ett svenskt inträde på Finlands sida skulle leda till att Sverige drogs in i det ”stora kriget”. De hade bundit sina öden vid England och Mannerheimregimen. Deras förhoppning var att Mannerheim-regimen genom tillskott av frivilliga och vapenleveranser skulle kunna hålla ut till våren. England och Frankrike skulle då, hoppades krigsaktivisterna enligt Ny Dag, vara villiga att göra en större insats för Mannerheim.¹¹⁵

Till våren hoppades krigsaktivisterna också att läget skulle ha mognat så pass att samlingsregeringen skulle kunna ersättas med en krigs-aktivistisk regering, ”där Rickard Sandler åtar sig att bli mannen som frivilligt bryter den fred som svenska folket åtnjutit i 125 år”.

Ny Dag försökte också friska upp Per Albin Hanssons minne genom att berätta, vad Branting på sin tid gjort med de socialdemokratiska krigsaktivisterna.¹¹⁶

Regeringens kommuniké den 16 februari kommenterades inte på ledarplats i Ny Dag. Den 20 februari gav man i stället sina reaktioner på kungens diktamen till statsrådsprotokollet föregående dag. Under de upphetsade dagar som föregått kungens diktamen menade Ny Dag att den stora frågan hade varit, om krigsaktivisterna hade nödvändiga resurser för en statskupp. Kungens diktamen blev ett bevis för hur hårt aktivisterna pressat regeringen. Med största tillfredsställelse noterade man att kungen lagt sitt ord för freden. Krigsaktivisterna hade lidit ett nederlag, men de hade inte besegrats. Uppgiften måste nu vara att krossa dem fullständigt.¹¹⁷ I slutet av februari gjordes ett försök till summering varför krigsaktivisterna inte lyckats driva landet i krig. Krigsfaran för Sveriges del hade inte försvunnit, men den aktivistiska falangen hade lidit flera svåra nederlag. Till sin egen förvåning tvingades man konstatera, att bildandet av samlingsregeringen i sig hade visat sig vara ett svårt streck i räkningen för aktivisterna.

Den nya regeringen innebar på utrikespolitikens område en allians mellan de krafter inom socialdemokratien, storfinansen, bönderna och småbourgeoisin som fruktade kriget och föredrar profitneutralitetens något mindre äventyrliga seglats.¹¹⁸

Det som fått regeringen att ta ställning för freden var att ”folkmassorna” var för freden, fruktan för att Sverige skulle bli indraget i kriget mellan västmakterna och Tyskland, att en fredspolitik främjade den svenska storfinansens profitintressen samt att de svenska krigsförberedelserna inte var färdiga.¹¹⁹

De sista dagarna före fredsslutet blev frågan om en engelsk-fransk hjälpexpedition akut. Västmakterna arbetade nu febrilt för att hindra en fredsuppgörelse i Finland, menade Johansson i Ny Dag. Någon avsikt att själva gå med hade de dock inte, löftena var bara avsedda att lura Sverige och Norge in i kriget. Hela Sverige väntade med största spänning på om det skulle lyckas för England-Frankrike att stimulera till ”fortsatta meningslösa blodsoffer”. Innan denna ledare hade hunnit gå i tryck kom beskedet. ”England och Frankrike förlorade. Det blev fred.”¹²⁰

Dagen efter fredsslutet skrev Johansson i sann dialektisk anda att ”även bland dem som är besvikna över fredens innehåll konstaterar vi med lättnad och glädje över att det verkligen blev

¹¹⁴ Ny Dag 18.1.40. Remissdebatten av G J. Ny Dag 19.1.40. Sandler vill krig av G J.

¹¹⁵ Ny Dag 9.2.40.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Ny Dag 20.2.40. Kungens nej av Hilding Hagberg.

¹¹⁸ Ny Dag 28.2.40. Kampen för freden av Hilding Hagberg.

¹¹⁹ Ny Dag 28.2.40.

¹²⁰ Ny Dag 13.3.40. Inte krig för England men fred av G J.

fred”.¹²¹ Det är klart att för det ”finska folket” och dess sanna representation O V Kuusinen hade ”frihetskrigets sista akt” slutat lika illa som de föregående.

Huvudet mot väggen: kommunistisk taktik under vinterkriget

Att Moskvapakten var ett chockartat slag för de kommunistiska partierna i Västeuropa kan det inte råda någon tvekan om. Pakten rev i ett svep bort hela den ideologiska ”överbyggnad” som utgjort förklaringsgrunden för Sovjetunionens och Kominterns utrikespolitiska agerande. Kvar stod enbart de sovjetryska maktintressena. Men pakten avslöjade samtidigt något annat: den sovjetryska partiledningens totala autonomi i förhållande till såväl den egna officiella ideologiska basen som till den rörelse man formellt ingick som en del av: den kommunistiska internationalen. Pakten visade med brutal tydlighet att den kommunistiska internationella rörelsens intressen var sekundära i förhållande till de sovjetryska maktintressena. Eftersom Komintern satsat hela sin kraft och prestige på Sovjetunionens ställning som anti-fascismens bålverk nr 1, innebar pakten för Kominterns del att man plötsligt stod utan ”program”. Komintern var helt enkelt oförmögen att prestera någon tillfredsställande förklaring, hur det kunde komma sig att rörelsens mäktigaste del kunnat sluta fördrag med den makt som man med sådan enveten energi förklarat utgöra dess antipod. Allt det förtroendekapital som man så mödosamt sökt bygga upp under folkfrontstiden blåstes bort.

Om Moskvapakten innebar en ideologisk katastrof för Komintern kan den nya taktik som stadfästes genom Dimitrovs artiklar i oktober sägas vara den politiska bekräftelsen på denna katastrof. Moskvapakten nödvändiggjorde en taktikomläggning, annars fanns det stor risk att de olika sektionerna hamnade på en anti-sovjetisk linje, och att Komintern upphävde sig själv.¹²² Den nya taktiken kan sägas utgöra det slutgiltiga belägget från den sovjetryska statsledningens sida att man inte var beredd att ta några som helst hänsyn till de olika sektionernas intressen. De offrades hänsynslöst på den tysk-sovjetiska ”vänskapens” altare. För de enskilda medlemmarna inom såväl ledning som kader i Kominterns olika sektioner fanns det inga positiva alternativ: antingen tvingades man acceptera och försvara den nya taktiken och därmed också acceptera den moraliska förnedring som följde med detta val, eller också fick man lämna rörelsen och därmed erkänna att den världsbild man trott på och låtit sig entusiasmeras av fallit i spillror.

Folkfrontsperioden hade inneburit en tid av friare luft för de olika sektionerna. Den hade gett de olika sektionerna möjlighet till bättre anpassning till den nationella miljön i taktiskt hänseende. Taktikomläggningen efter pakten innebar att tyglarna hårdhänt stramades åt. Kampen mot socialdemokratien, som under folkfrontstiden varit neddämpad till förmån för den gemensamma kampen mot den fascistiska faran, framträdde ånyo som en kommunistisk huvuduppgift, samtidigt som kampen mot fascismen hastigt och lustigt stoppades in under den allmänna kampen mot kapitalism och imperialism.

Tar man den nya Kominterntaktiken sådan den framkommer i Dimitrovs broschyr och SKP:s proklamation av den 30 oktober 1939 och ställer den mot den svenska verkligheten, är det inte svårt att se att denna taktik bara kunde leda till en sak: isolering och nederlag. Taktiken saknade för Sveriges del de mest elementära förutsättningar för att partiet skulle kunna vinna gehör hos den svenska arbetarklassen. Vinterkriget avslöjade också med all önskvärd tydlighet hur omöjlig den nya taktiken var. Enligt denna skulle man gå till angrepp mot socialdemokratien samtidigt som

¹²¹ *Ny Dag* 14.3.40.

¹²² Om man exempelvis fortsatte att hävda — som man gjort vid krigets utbrott — att Polens kamp var en rättfärdig kamp dvs ett rättfärdigt försvarskrig mot en imperialistisk angripare innebar detta stor risk för att hamna i motsatsställning till Sovjetunionen efter det sovjetiska anfallet mot Polen i mitten av september.

man skulle kämpa mot "krigshetsarna", och därmed underförstått stödja de krafter som stod emot dessa. Under vinterkriget kom det att bli socialdemokratin som framstod som det främsta bålverket mot de aktivistiska krafterna. Situationen blev för kommunisterna helt paradoxal: de krafter man principiellt skulle gå till angrepp mot var man reellt tvungen att stödja. Resultatet kunde bara bli ett: allmän förlamning. Att under sådana omständigheter föra någon form av offensiv oppositionspolitik var en omöjlighet. Partiet måste i stället inrikta sig på att förhindra ett fullständigt sönderfall. Ett partiförbud i det läget hade närmast varit att betrakta som ett krafttillskott. Det skulle skänkt partiet martyrglorian och gjort det möjligt att effektivare misstänkliggöra socialdemokratin i propagandahänseende. Nu tvingades man i stället inför öppen ridå försvara de sovjetiska maktintressena medan man i stort sett hjälplöst åsåg hur partiets anhängarskaror krympte.